

УДК 341.1

DOI 10.33244/2617-4154.3(20).2025.19-27

**Н. М. Бинюк,**

кандидат юридичних наук,  
доцент кафедри міжнародного права  
та права Європейського Союзу,  
Державний податковий університет  
email: izabel15@ukr.net  
ORCID 0000-0001-6588-7325

## МІЖНАРОДНО-ПРАВОВІ САНКЦІЇ – ІНСТРУМЕНТ З ПІДТРИМКИ МИРУ ТА БЕЗПЕКИ: ПРОБЛЕМИ Й ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ДЛЯ УКРАЇНИ

*Стаття є теоретико-правовим аналізом інституту санкцій у сучасному міжнародному праві. З погляду права інститут санкцій хоч і не є новим у теоретичному відношенні, проте він ще становить значний інтерес для юридичної практики.*

*Предметом дослідження є теоретичні особливості й практичні засади реалізації санкцій у міжнародному праві, а також проблеми перспективи застосування міжнародно-правових санкцій на сучасному етапі.*

*Мета полягає в комплексному дослідженні теоретико-правового аналізу інституту санкцій у сучасному міжнародному праві.*

*Методи дослідження: розкриття поняття санкцій у міжнародному праві, висвітлення змісту, завдання та роль санкцій у сучасному міжнародному праві, аналіз економічних, торгових і фінансових міжнародно-правових санкцій, окреслення загальних засад міжнародної санкційної політики щодо росії як країни-агресора, розглянути проблемні аспекти міжнародно-правових санкцій, запропонувати способи вдосконалення практики застосування міжнародно-правових санкцій.*

*Запропоновані й обґрунтовані в статті висновки та конкретні рекомендації присвячені проблемам теорії та практичній реалізації санкцій у сучасному міжнародному праві, спрямовані насамперед на вдосконалення механізмів протидії російській агресії в Україні через вироблення перспективних напрямів удосконалення санкційної політики України в цій сфері. Одержані результати можуть бути корисними для органів державної влади під час їхньої роботи над удосконаленням існуючої практики міжнародно-правового співробітництва України у сфері застосування міжнародних санкцій.*

**Ключові слова:** міжнародно-правові санкції, механізми протидії російській агресії в Україні, сучасне міжнародне право, інструменти підтримки миру та безпеки.

**Метою наукової статті** є теоретико-правовий аналіз інституту санкцій у сучасному міжнародному праві.

Проблеми теорії та практична реалізація санкцій у сучасному міжнародному праві, спрямування насамперед на вдосконалення механізмів протидії російській агресії в Україні через вироблення перспективних напрямів удосконалення санкційної політики України в цій сфері.

**Виклад основного матеріалу.** Фактично до ухвалення Статуту ООН у міжнародній доктрині та практиці не було жодного одноманітного й однозначного розуміння того, коли застосування примусових заходів у міждержавних відношеннях є легітимним, а коли ні. «Санкція» в перекладі з латинської мови означає «примусовий засіб». Загальною теорією права санкція розглядається, зокрема, у зв'язку із структурою норми права та юридичною відповідальністю. У міжнародно-правових документах паралельно із поняттям «санкція» використовується поняття «міжнародні санкції» та «міжнародно-правові санкції», а в Статуті ООН [3] застосовується поняття «примусові дії», проте визначення цих термінів такі нормативно-правові акти не містять. Варто зазначити, що санкції є характерними і на рівні національних законодавств.

У доктрин міжнародного права щодо дефініції поняття «санкції» та його змісту також точаться спори. Зокрема, у сучасній теорії міжнародного права санкції розуміються як:

– державно-запобіжний захід, що полягає в односторонніх або колективних примусових діях невоєнного характеру й застосовується до правопорушника, зумовлює для нього несприятливі наслідки з метою збереження та забезпечення міжнародного миру та безпеки (Ю. О. Седляр [10, с. 123]);

– юридична гарантія досягнення цілей правового регулювання, запобігання правопорушень тимчасового характеру в різних сферах (Н. Я. Якимчук [14, с. 83]).

Важливо підкреслити, що санкції в міжнародному праві не вважаються формою міжнародної відповідальності [5, с. 889].

Російська агресія проти України стала реальною загрозою всій європейській безпеці, сформованій на континенті після Другої світової війни. Міжнародна спільнота дійшла висновку про потребу в застосуванні таких інструментів впливу на російську федерацію з боку окремих держав, міжнародних організацій, рішення яких Москва не могла заблокувати [10, с. 108]. Найбільш ефективними на той момент здавалися саме санкційні механізми [8, с. 12].

З початку російської агресії (2014–2015 рр.) були застосовані перший та другий пакети санкцій (за визнання ДНР і ЛНР), обмеження фінансових можливостей російської федерації щодо фінансування воєнних дій в Україні.

Наслідком першого пакету санкцій проти Росії стали: падіння російського рубля та російська фінансова криза 2014–2016 років [9, с. 21–22].

Наступні 12 пакетів були застосовані міжнародною спільнотою практично одразу після повномасштабного вторгнення Росії в Україну в лютому 2022 року.

Україна не є державою-членом НАТО, отже, вона не могла розраховувати на застосування ст. 5 Північноатлантичного договору як заходу протидії повномасштабній

воєнній агресії. Країна знову звертається до міжнародної спільноти із проханням застосувати санкції з метою припинення дій росії на території України.

Крім вищезазначених видів санкцій, до цих пакетів були додані:

- заборона мовлення російських міжнародних компаній;
- закриття неба для російських цивільних літаків;
- заморожування активів центрального банку російської федерації та російських олігархів;
- призупинення видачі останнім «золотих віз» рядом країн ЄС, Великої Британії, США та Канади.

До четвертого пакета санкцій було долучено заборону на експорт у росію автомобілів вартістю понад 50 тис. євро та предметів розкоші. Обмежувальні заходи стосувалися нових інвестицій ЄС у російський енергетичний сектор.

П'ятий пакет санкцій охоплював заборону на:

- експорт до російської федерації квантових комп'ютерів, високотехнологічних напівпровідників, транспортних складових;
- входження до портів країн ЄС російських суден та операторів;
- участь російських компаній у європейських публічних закупівлях.

Санкції в 5-му пакеті стосувалися:

- відмови від імпорту з росії ряду товарів і сировини (деревина, насіння, морепродукти та алкоголь);
- позбавлення російських державних установ фінансової підтримки з боку ЄС;
- призупинення США обміну інформацією з російськими податковими органами [12, с. 601].

Також широкий спектр індивідуальних обмежувальних заходів.

До шостого пакета увійшли:

- заборона на купівлю, імпорт або передачу сирової нафти та деяких нафтопродуктів із росії;
- відключення російських і білоруських банків від SWIFT;
- заборона надання в росії бухгалтерських послуг, зі зв'язків із громадськістю консультаційних послуг;
- припинення мовлення в ЄС ряду російських державних телеканалів;
- розширення експортних обмежень на перелік 80 видів хімікатів, які можуть бути використані для виробництва хімічної зброї [13, с. 190].

У сьомому пакеті санкцій ЄС заборонені операції з російським золотом і введені індивідуальні обмеження щодо ряду громадян росії та її осіб [4, с. 226].

Восьмий пакет було ухвалено у зв'язку зі спробою незаконної анексії росією Донецької, Луганської, Запорізької та Херсонської областей України. Пакет передбачав обмеження стосовно операцій зі зброєю, а також заборони щодо:

- надання гаманців криптовалютних активів, рахунків або депозитарних послуг російськими особами й резидентами незалежно від загальної вартості цих криптоактивів;
- надання росії архітектурних та інженерних послуг, послуг ІТ-консалтингу й юридичних консультацій;

– зайняття громадянами ЄС будь-яких посад в органах управління певних російських державних або підконтрольних юридичних осіб, організацій або органів тощо [14, с. 23].

У дев'ятому пакеті було призупинено дії ліцензій на мовлення ряду російських ЗМІ, заборонено надавати російській федерації послуги з реклами ЄС, маркетингових досліджень і опитування громадської думки, а також послуги з випробувань і технічної перевірки продукції, вести операції з рядом російських банківських установ тощо [7, с. 748–749].

2022 року росія стала абсолютним лідером за кількістю односторонніх обмежень, накладених на неї коаліцією країн [6, с. 12].

2023 рік зазначився масштабним розширенням західних рестрикцій проти росії. Стосовно росії використовувався практично весь набір: фінансові, торгові, транспортні та візові заборони.

До десятого пакета санкцій внесено ряд обмежень щодо об'єктів критичної інфраструктури, товарів військового призначення, деталей до нього тощо. Під блокувальні санкції потрапили російські компанії, пов'язані з ОПК, електронною промисловістю та високими технологіями, машинобудуванням, видобувною промисловістю та іншими секторами, від яких залежать надходження до бюджету або які є важливими для оборонних цілей [11].

В 11-му, 12-му та 13-му пакетах санкцій особлива увага приділялась використанню російських державних і приватних активів для відбудови України – через їхні конфіскації та подальшої передачі коштів і майна Україні.

Кількість введених проти росії обмежувальних заходів наприкінці 2023 року перевищила 17,5 тисяч.

Чотирнадцятий пакет санкцій містить:

– обмеження на прийом заявок на реєстрацію прав інтелектуальної власності в ЄС громадянами та юридичними особами росії;

– встановлення заборони на купівлю, ввезення, переміщення чи вивезення українських культурних цінностей та інших товарів археологічного, історичного, культурного, рідкісного наукового чи релігійного значення, якщо є обґрунтовані підстави підозрювати, що ці товари були незаконно вивезені з України;

– заборону, ініційовану Міністерством торгівлі США, щодо надання Kaspersky Lab, Inc, її філіям, дочірним і материнським компаніям прямо чи опосередковано антивірусного програмного забезпечення та продуктів чи послуг кібербезпеки на території США або її громадянами [6].

Усі пакети санкцій, ухвалені щодо російської федерації з 2014 року до сьогодні, мали серйозний вплив на російську економіку та політичну ситуацію в країні. Але варто зазначити, що росія має досить вагомую роль у міжнародних економічних відносинах. Одночасне застосування всіх можливих санкційних механізмів до росії автоматично становило б можливість виникнення значної шкоди, насамперед економічної, для тих держав, які впроваджували б такі санкції. З цієї причини санкції проти російської федерації застосовуються поетапно й секторально.

Усі зазначені пакети санкцій застосовані правомірно, відповідно до норм міжнародного права, як реакція на російську агресію щодо України та порушення міжнародного миру й безпеки.

У відповідь на санкції росія може продовжити зміцнювати свої зв'язки з авторитарними режимами, які не піддаються впливу санкцій. Це може вплинути на міжнародні баланси сил і сприяти розвитку політичних потенціалів росії.

Сьогодні проти росії міжнародною спільнотою застосовано 18 пакетів санкцій. Проте й досі в Україні немає чітко визначеного органу, що є відповідальним за етап менеджменту (контроль, виконання, виявлення порушень чи обхід з покаранням) санкційних пакетів. Також українське законодавство про санкції не передбачає винятків у застосуванні санкцій з гуманітарних міркувань [12].

Живемо нині в світі, який багато в чому став можливим завдяки міжнародному праву. Однак галузь міжнародного права в період збройних конфліктів, що склалася після Другої світової війни, здебільшого як дії постфактум (міжнародний суд над військовими злочинцями, повоєнне мирне врегулювання, роззброєння та ін.) не може сьогодні ефективно відповісти на виклики та загрози ХХІ століття. Тут потрібні істотні зміни як у нормах матеріального, так і процесуального права, створення дієвих механізмів виконання цих норм і примусу до їхнього виконання. І міжнародні санкції є лише невеликою ланкою в цьому ланцюзі.

Санкції, запроваджені проти росії, є примусовими заходами обмежувальної дії карального характеру. Їхня основна мета – відновлення суверенітету та територіальної цілісності України, припинення російської агресії, притягнення до відповідальності вищих посадових осіб російської федерації за вчинені в Україні міжнародні злочини [14].

Особливість застосування санкційного режиму проти росії полягає в її поетапному, поступовому та секторальному характері. Ефективність від запровадження таких заходів обмеження є накопичувальною за своєю правовою природою, що дає впевненість у досягненні санкційної мети повним обсягом у недалекому майбутньому [11].

Основними проблемними аспектами застосування санкційних режимів в Україні визначено такі теоретичні, організаційні та практичні моменти, як:

– недосконалість вітчизняного законодавства у сфері санкцій (підміна термінів «колективні санкції» та «індивідуальні контрзаходи»), занадто широкий і неостаточний перелік санкцій, закріплений нормативно-правовими актами, відсутність у законодавстві чітко встановленої мети для застосування такої «виняткової» санкції, як стягнення в дохід держави активів;

– проблеми, що виникають на практиці з процедурою блокування активів підсанкційних осіб, зокрема: відсутність у рішеннях про таке блокування чіткого переліку активів, відсутність обґрунтувань щодо ухваленого рішення, доказів, що підтверджують належність активів до підсанкційної особи, довгий термін самої процедури блокування активів;

– відсутність єдиного державного органу із повноваженнями здійснення контролю за санкційним процесом та його моніторингом;

- порушення принципів законності та верховенства права в процесі визнання арешту активів підсанкційних осіб у рамках кримінального провадження;
- законодавча невизначеність кола суб'єктів, проти яких вводяться санкції;
- відсутність в Україні органу, відповідального за етап менеджменту (контроль, виконання, виявлення порушень чи обхід з покаранням) санкційних пакетів;
- непередбаченість українським законодавством про санкції винятків у застосуванні санкцій з гуманітарних міркувань [9].

**Висновки.** Для вирішення зазначених проблем запропоновано таке:

для міжнародної теорії та практики:

- виробити єдине поняття «міжнародна санкція» та закріпити його зміст на рівні міжнародно-правових документів з подальшою імплементацією в національні законодавства;
- створити міжнародно-правовий механізм подолання заходів з обходу та ігнорування санкцій, цей напрям потребує визнання порушення санкційного режиму міжнародним злочином;
- активізувати міжнародну співпрацю щодо моніторингу та координації санкцій проти країн-агресорів;
- розробити механізм компенсацій економічного збитку, пропонувати за допомогою ресурсів міжнародних фінансових установ ООН створити спеціальний компенсаційний фонд у рамках відповідних комітетів щодо санкцій Ради Безпеки;

для практики України у сфері санкцій:

- реформувати вітчизняне законодавство про санкції, зокрема: внести зміни до Закону України «Про санкції» щодо розмежування понять колективні санкції та індивідуальні контрзаходи; ухвалити закон про ефективне виконання колективних санкцій, переглянути перелік санкцій у бік зменшення їхньої кількості та найширшого застосування – за прикладом ЄС; уточнити перелік осіб, до яких Україною можуть бути застосовані міжнародно-правові санкції; удосконалити правовий механізм арешту та блокування підсанкційних активів; встановити на законодавчому рівні відповідальність (кримінальну, адміністративну, фінансову) за порушення санкцій; передбачити у вітчизняному законодавстві процедуру видачі дозволів (зокрема, з гуманітарних міркувань) – за прикладом ЄС;

- створити орган, відповідальний за етап менеджменту (контроль, виконання, виявлення порушень чи обхід з покараннями) санкцій, що застосовується Україною, а також орган, відповідальний за етап менеджменту (контроль, виконання, виявлення порушень чи обхід з покаранням) санкційних пакетів проти російської федерації;

- створити новий реєстр підсанкційних осіб з урахуванням усіх недоліків вже існуючих реєстрів;

для продовження санкційної політики проти російської федерації:

- створити спільний з ЄС робочий орган для консультацій з питань координації санкційної політики;

- за рахунок тісної та ефективної співпраці з українськими представниками розширити санкційні списки ЄС, США та інших країн.

## СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>
2. Європейська конвенція про захист прав людини та основоположних свобод від 04.11.1950. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004)
3. Статут Організації Об'єднаних Націй від 26.06.1945. Київ, 2008. 38 с.
4. Абдулаєв Р. А. Правові аспекти застосування санкцій ЄС проти РФ та окремих осіб у зв'язку з діями, що підривають суверенітет та територіальну цілісність України. *Прикарпатський юридичний вісник*. 2018. № 1 (22). С. 223–229.
5. Василенко В. А. Відповідальність і санкції у сучасному міжнародному праві. Антологія української юридичної думки : у 10 т. / редкол. : Ю. С. Шемшученко та ін. Київ : Вид. Дім «Юрид. книга», 2005. Т. 10. С. 887–892.
6. Малишева Ю. В. Цілеспрямовані санкції та їх застосування Радою Безпеки ООН : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.11 / НАН України, Ін-т держави і права ім. В. М. Корецького. Київ, 2016. 253 с.
7. Моцик О. Міжнародні санкції проти російської федерації як інструмент тиску та покарання за агресію проти України й інші міжнародні злочини. *Україна дипломат*. 2020. Вип. 21. С. 744–754.
8. Капітоненко М., Галушка А., Киян Є. Санкції проти росії: нинішній стан, перспективи, успіхи та прогалини багатостороннього міжнародного санкційного режиму проти російської федерації / Міжнар. центр. перспектив. дослідж. Київ, 2019. 48 с.
9. Химичук А., Стеблівський Р., Пашкіна А. Санкційна політика проти росії 2014–2022 рр.: прогалини і схеми обходу. К., 2022.
10. Седляр Ю. О. Міжнародні санкції у світовій політиці: теорія та практика : монографія. Миколаїв : Вид-во ЧДУ ім. Петра Могили, 2013. 412 с.
11. Центр протидії дезінформації. Як діють санкції, запроваджені Заходом проти росії. 2023. 10 березня.
12. Чулінда Л. І. Обмежувальні заходи (санкції) Європейського Союзу для зупинення воєнної агресії росії. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 8. С. 599–602.
13. Шинкар В. А., Король М. М., Качур Ю. Б. Особливості введення економічних санкцій України щодо росії. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2017. Вип. 11. С. 188–193.
14. Яковюк І. В., Єфремова К. В., Новіков Є. А. Економічна безпека і роль колективного Заходу у поствоєнному відновленні України. *Право та інновації*. 2022. № 2 (38). С. 19–26.

## REFERENCES

1. Konstytutsiia Ukrainy vid 28.06.1996 № 254k/96-VR. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/>
2. Ievropeiska konventsiiia pro zakhyst prav liudyny ta osnovopolozhnykh svobod vid 04.11.1950. URL : [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995\\_004](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004)

---

*Бинюк Н. М. Міжнародно-правові санкції – інструмент з підтримки миру та безпеки: проблеми й перспективи розвитку для України*

3. Statut Orhanizatsii Obiednanykh Natsii vid 26.06.1945. Kyiv, 2008. 38 s.
4. Abdulaiev R. A. Pravovi aspekty zastosuvannya sanktsii YeS proty RF ta okremykh osib u zviazku z diiamy, shcho pidryvaiut suverenitet ta terytorialnu tsilisnist Ukrainy. *Prykarpatskyi yurydychnyi visnyk*. 2018. № 1 (22). S. 223–229.
5. Vasylenko V. A. Vidpovidalnist i sanktsii u suchasnomu mizhnarodnomu pravi. Antolohiia ukrainskoi yurydychnoi dumky : u 10 t. / redkol. : Iu. S. Shemshuchenko ta in. Kyiv : Vyd. Dim «Iuryd. knyha», 2005. T. 10. S. 887–892.
6. Malysheva Yu. V. Tsilespriamovani sanktsii ta yikh zastosuvannya Radoiu Bezpeky OON : dys. ... kand. iuryd. nauk : 12.00.11 / NAN Ukrainy, In-t derzhavy i prava im. V. M. Koretskoho. Kyiv, 2016. 253 s.
7. Motsyk O. Mizhnarodni sanktsii proty rosiiskoi federatsii yak instrument tysku ta pokarannia za ahresiiu proty Ukrainy y inshi mizhnarodni zlochyny. *Ukraina diplomat*. 2020. Vyp. 21. S. 744–754.
8. Kapitonenko M., Halushka A., Kyian Ye. Sanktsii proty rosii: nynishnii stan, perspektyvy, uspiky ta prohalny bahatostoronnoho mizhnarodnoho sanktsiinoho rezhymu proty rosiiskoi federatsii / Mizhnar, tsentr. perspektyv. doslidzh. Kyiv, 2019. 48 s.
9. Khymychuk A., Steblivskyi R., Pashkina A. Sanktsiina polityka proty rosii 2014–2022 rr.: prohalny i skhemy obkhotu. K., 2022.
10. Sedliar Yu. O. Mizhnarodni sanktsii u svitovii politytsi: teoriia ta praktyka : monohrafiia. Mykolaiv : Vyd-vo ChDU im. Petra Mohyly, 2013. 412 s.
11. Tsentr protydii dezinformatsii. Yak diut sanktsii, zaprovadzheni Zakhodm proty rosii. 2023. 10 bereznia.
12. Chulinda L. I. Obmezhuvalni zakhody (sanktsii) Yevropeiskoho Soiuzu dlia zupynennia voiennoi ahresii rosii. *Iurydychnyi naukovyi elektronnyi zhurnal*. 2022. № 8. S. 599–602.
13. Shynkar V. A., Korol M. M., Kachur Yu. B. Osoblyvosti vvedennia ekonomichnykh sanktsii Ukrainy shchodo rosii. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu*. 2017. Vyp. 11. S. 188–193.
14. Iakoviuk I. V., Iefremova K. V., Novikov Ye. A. Ekonomichna bezpeka i rol kolektyvnoho Zakhodu u postvoiennomu vidnovlenni Ukrainy. *Pravo ta innovatsii*. 2022. № 2 (38). S. 19–26.

**N. M. Byniuk. INTERNATIONAL LEGAL ASPECTS – A TOOL FOR MAINTAINING PEACE AND SECURITY: PROBLEMS AND PROSPECTS FOR UKRAINE**

*This article is a theoretical and legal analysis of the institution of sanctions in contemporary international law. From a legal perspective, although the institution of sanctions is not new in theoretical terms, it is still of great interest to legal practice.*

*Problem: legal relations in the field of sanctions implementation in international law.*

*The subject of the study is the theoretical features and practical principles of the implementation of sanctions in international law, as well as the problems of the prospects for the application of international legal sanctions at the present stage.*

*The aim is to conduct a comprehensive study of the theoretical and legal analysis of the institution of sanctions in contemporary international law.*

*Research methods: disclosure of the concept of sanctions in international law, highlighting the content, purpose, and role of sanctions in contemporary international law, analyzing economic, trade, and financial international legal sanctions, outlining the general principles of international sanctions policy towards Russia as an aggressor country, considering the problematic aspects of international legal sanctions, and proposing ways to improve the practice of applying international legal sanctions.*

*The conclusions and specific recommendations proposed and substantiated in the article, devoted to the problems of the theory and practical implementation of sanctions in contemporary international law, are aimed, first of all, at improving the mechanisms for countering Russian aggression in Ukraine by developing promising directions for improving Ukraine's sanctions policy in this area. The results obtained may be useful for state authorities in their work on improving Ukraine's existing practice of international legal cooperation in the field of international sanctions.*

**Keywords:** *International legal sanctions, mechanisms for countering Russian aggression in Ukraine, modern international law, instruments for maintaining peace and security.*

*Стаття надійшла до редколегії 24 жовтня 2025 року*